https://doi.org/10.53656/ped2026-9.04

Research Insights
Изследователски проникновения

ПРИЛОЖНИ И ВЪЗПИТАТЕЛНИ АСПЕКТИ НА СУГЕСТОПЕДИЯТА

Александър Ранев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Резюме. Изследването насочва внимание към сугестопедията и нейния потенциал в различни области на обучението и възпитанието. Към настоящия момент сугестопедията е популярна предимно в областта на езиковото обучение, но в настоящия текст е обърнато внимание на нейното приложение в различни предметни области и образователна среда. Въз основа на направения анализ на литературни източници са изведени както потенциалните възможности и приложни полета, покриващи широк спектър от учебни предмети и среда, така и по-конкретно се разкриват възпитателните аспекти, залегнали и осъществявани в хода на сугестопедичното обучение.

Ключови думи: сугестопедия; сугестопедично обучение; възпитание

Увод

Основана на хуманистичната философия, сугестопедията е известна като методика, насочена към разкриване на скритите психически, умствени и духовни резерви на човек. Сугестопедията е практическото приложение на науката „сугестология“, чийто създател проф. д-р Георги Лозанов подчертава: „Сугестологията – науката за внушението, чието навлизане в педагогиката доведе до създаването на сугестопедията“ (Lozanov, 1971, p. 8). Според Лозанов основни механизми, въздействащи върху присъщата за човека внушаемост (сугестивност), са авторитетът, драматизацията, мотивацията, нагласата, инфантилизацията, двуплановостта и тяхното въздействие е във фокуса на сугестологията (Lozanov, 1971, 1973, 2009).

Сугестопедията е познат, изследван и прилаган метод както у нас, така и в множество страни по света и е може би най-значимият български принос в областта на педагогиката и психологията. За нейната значимост и резултатност е показателно и становището на ЮНЕСКО[1] от 1978 г., в което се посочва: *„Съществува консенсус, че сугестопедията е висш метод на обучение по много предмети и за много типове учащи се, в сравнение с традицион-*

ните методи“. Разбирането за метод е необходимо да се разглежда в широк смисъл, тъй като в рамките на приложението на сугестопедията могат да се разкрият и други подметоди като например онагледяване, игра, събеседване, драматизация и др. В този смисъл понятието „метод“ е редно да се разглежда като съвкупност от методи, техники, стратегии в сугестопедичното общуване. Тъй като е изградена върху структурна и процесуална рамка, съдържаща отделни етапи и части, притежаващи относителна самостоятелност и взаимодействащи си в неделима цялост, сугестопедията може да се разглежда и като методика, модел, система, технология. В зависимост от водещите цели, макар и с известна условност, тя може да се раздели на:

– психотерапевтична;
– учебна (дидактична);
– възпитателна;
– здравно-лечебна.

Георги Лозанов, съвместно с екип сътрудници, развива сугестопедията като следствие на множество научни изследвания и професионален опит в създадения за тази цел Научноизследователски институт по сугестология. Терминът „сугестопедия“ се появява през 1966 г. в публикацията на Лозанов „Сугестологията – път към хипермнезия в учебния процес. Методика на сугестопедията“ в списание „Народна просвета“, кн. 6, а като първи фундаментален труд може да се посочи монографията „Сугестология“ (Lozanov, 1971), в който на над 500 страници авторът описва, анализира, сравнява и защитава своята позиция относно създаването на нова научна дисциплина „Сугестология“ и сугестопедията като нейно приложно измерение. Със сериозен принос в сугестопедичната теория и практика е и Евелина Гатева, особено в използването на изкуството и така наречения „концертен сеанс“, които са с ключова роля в прилагането на метода (Gateva, 1982, 1985). Сравнително бързо след оповестяването на резултатите от първите експерименти научната общност у нас и в чужбина насочва вниманието си към сугестопедията. С включването на нови 16 експериментални училища в страната се разширяват обхватът, обемът и естеството на изследванията, организират се международни конференции, форуми и методиката придобива все по-широка популярност. В по-късни свои публикации Лозанов асоциира термина „сугестопедия“ с „десугестопедия“, „резервопедия“, „освобождаващо-стимулираща педагогика“, но най-разпознаваемо и утвърдено във времето остава понятието „сугестопедия“. Цел на настоящия текст е да се разкрият възможностите, предлагани от тази методиката, както в учебен, така и във възпитателен план. За нейното постигане са проучени и анализирани редица източници както от периода на създаване на сугестопедията от края на 60-те години на XX в., така и на по-следващи етапи от нейното приложение. Част от тези източници биват анализирани за пръв път в научноизследователски

контекст. Не на последно място са и преките впечатления на автора като сертифициран сугестопед.

Идейно-приложен характер на сугестопедията

През годините методиката преминава през различни периоди на развитие, като интересът към нея продължава и в наши дни, предимно в езикови школи, но също и в училища. Разпространена предимно в чуждоезиковото обучение, сугестопедията сякаш остава слабо разпознаваема в други предметни области. Тази тенденция вероятно се дължи на първите експерименти, свързани с изучаване на чужд език, както и на последващите публикации, интервюта, изследвания. Лозанов в множество свои трудове изрично посочва, че сугестопедията има универсална приложимост, като причините да започне експериментите си чрез чуждоезиковото обучение, са главно следните:

– интересът на хората към ученето на езици;

– по-лесното измерване на входно/изходно ниво;

– по-лесното измерване на получените резултати спрямо други предмети.

Както у нас, така и в чужбина първите изследвания са насочени предимно към езиковото обучение. В същото време, е важно да се уточни, че методиката още в самото си начало е с претенции да покрие цялостното обучение на учениците от 1. до 12. клас. За целта са разработени учебни пособия по отделните предмети, обучени са учители и сугестопедията се прилага в 16 експериментални училища в страната (Lozanov, 1976; (Gateva, 1991). В доклад, публикуван през 1975 г., Георги Лозанов представя резултати от успешно проведен експеримент сред ученици от 1. клас по предмети четене и математика (Lozanov, 1975). През 1978 г. Научноизследователският институт по сугестология публикува „Програма за обучение на учениците от 1. – 3. клас“, в която са разписани тематични направления в области като математика, трудово обучение, изобразително изкуство, пеене и музика, родинознание, български, руски, немски и английски език. Програмата е разработена за обучението на учениците в експерименталните училища към Научноизследователския институт по сугестология. За същите училища са издадени и ръководства за учителите по различни предмети като физическо възпитание, изобразително изкуство и др. (Lozanov, Angushev, Dimitrova et al., 1975; Lozanov, Angushev, Shekardziiska, 1975; Lozanov, Angushev, Cherveniakova et al., 1975). В помощ на учителите и систематизиране на учебния процес се издават и учебници по родинознание (Padareva & Dumeva, 1982), помагало по география за 3. клас (Lozanov, Garabedova, Gateva, 1983) и др. В своите трудове Г. Лозанов, Е. Гатева, З. Даскалова и други защитават ефективността от прилагането на метода и в области извън езиковото обучение (Gateva, 1987a). През 1983 г. Здравка Даскалова представя свое изследване относно приложението на сугестопедията в обучението по математика (Daskalova, 1983). През 2022 г.

Лазарова и Димитрова публикуват материали за сугестопедично обучение по предметите български език и литература, математика, околен свят, конструиране и технологии, физическа култура, музика (Lazarova & Dimitrova, 2020). Относно приложението на сугестопедията във висшите училища, Джиджева (1987) представя данни за прилагането в обучението на студенти у нас. Други автори също поставят въпроса за използването на сугестопедичната методика във висшите училища (Ilcheva, 2013; Peev & Bodurova, 2021). Не са малко и публикациите от чужбина, като например Ilpola-Hani (1991) представя данни за приложението на сугестопедията във Финландия през 1987 г. при работа с деца с учебни затруднения по различни учебни предмети. Pino и Zschaeck (1991) споделят своя сугестопедичен опит в обучението по биология на ученици от 6. клас във Венецуела, а Beer (1978) представя данни за обучение по отделни предмети в училище във Виена. Любопитен факт е и приложението на сугестопедията в затвор в Дания при обучението на въдворените в него лица (Kellam, 1991). Bergovist (1987) споделя положителни впечатления от приложението на метода в компютърно обучение в Швеция. Този научен и приложен масив установява статута на сугестопедията като методика за усвояване на знания и умения в различни области на живота (наука, култура, изкуство и др.). Основание за това дава и нейният надкултурен характер, основан на общочовешки принципи и закономерности. Самото понятие „сугестия“ (внушение) навежда на асоциации за преднамерено въздействие върху човешката психика, промяна на усещания, ценности, възгледи, направляване на поведение и в тази връзка, Лозанов подчертава, че притежаващата хуманистичен характер сугестопедия категорично отхвърля използването на подлъгващи (манипулативни), авторитарни (диктаторски, директивни) и ограничаващи човешката свободна воля методи, техники, практики. Термина „сугестирам“ Лозанов разглежда в контекста на нехипнотичното му значение на „предлагам ти да избереш“. Поради това каквито и опити да се правят за припознаване на сугестопедията с хипнозата и манипулативното вмешателство, са неуместни. В подкрепа на казаното могат да се посочат и първите два от формулираните от Лозанов седем закона на сугестопедията:

1. Любов
2. Свобода
3. Убеденост на преподавателя, че нещо необикновено се случва
4. Многократно увеличен учебен материал
5. Цяло – Част, Част – Цяло, Частта чрез Цялото
6. Златната пропорция
7. Използване на класическото изкуство и естетиката (Lozanov, 2009).

Пренебрегването на който и да е от тези седем закона нарушава чистотата на методиката и я превръща в нещо, което наподобява, но не е сугестопедия и което наподобяване Лозанов нарича „имитация“. Наред със законите

са и принципите на сугестопедията, чрез които Лозанов и неговият екип се стремят да активират по хуманен начин паметовите, разсъдъчните и функционалните механизми у обучавания, независимо от естеството на учебното съдържание. Принципите на сугестопедията са следните:

1. Принцип на псевдопасивността / или принцип за радост и ненапрегнатост.

2. Принципът за единство на съзнавано и несъзнавано / или принцип на синтеза на двата подхода: директно-имитативния и индиректно-разсъдъчния.

4. Принципът за сугестивната взаимовръзка (Lozanov, 1971).

Посочените принципи и закони утвърждават както хуманния, така и глобалния и интегрален характер на сугестопедията както на идейно, така и на приложно ниво, което позволява да се търсят сходства с различни представители на хуманната и позитивната педагогика и психология, социално-емоционалното учене и др. В тази връзка, Балевски (1976, p. 43) заявява, че „най-характерен белег на сугестопедичната учебна система е глобалният подход към личността. Както е известно, ученикът не е само обект на въздействие, а е също субект, който проявява активно оценъчно отношение към учителя, към учебния процес и към поднасяната информация“. Лозанов уточнява, че „сугестопедията е изградена на базата на придържането на нейния автор към концепцията за единството на психофизиологичните, невропсихологичните, психотерапевтично-психогенните, психорехабилитационните и медико-психологичните закономерности във функциите на главния мозък и развитието на личността. Най-съществено в тази концепция е, че „всичко е във всичко“ (Lozanov, 1987, p. 4). На основата на посочените принципи и закони Лозанов и екипът му разработват три групи средства за осъществяване на сугестопедичното обучение – *психологически, дидактически, артистични* (Lozanov, 2005). Така чрез средствата на изкуството, спокойствието в учебната среда, непринуденият, ведър и игров характер в общуването, нагласата и авторитета на учителя се създава възможност за активиране на паметовите възможности на учащите се и постигане на учебните цели. Насочена към развитие на човешките резерви, намиращи се в парасъзнанието (както го нарича Лозанов), сугестопедията дава възможност за усвояване на многократно по-голям от общоприетото обем знание (4-ти закон по-горе), обосновка за което дават проведените експерименти. Посочените идейни и приложни аспекти превръщат сугестопедията в педагогическа система с многообразна приложимост в различни предметни области при обучението на деца и възрастни.

Възпитателни аспекти на сугестопедията

Макар и най-разпознаваема в езиковото обучение, сугестопедията намира своето приложение и в редица предметни области и образователни среди (училища, детски градини, центрове, школи). По своята същност сякаш

сугестопедията е насочена към постигане предимно на дидактически цели, но дали е така? Като лекар психотерапевт, Лозанов многократно подчертава, че корените на сугестопедията се съдържат в психотерапията. „Сугестопедичната учебна система води началото си от психотерапията в нейния будно-сугестивен комуникативен вариант с използване на много средства на изкуството. Тя е в съгласие с най-модерните психологически направления ...“ (Lozanov, 1976, p. 32). Както Лозанов, така и неговите съдружници открояват възпитателната, превъзпитателната, лечебната функции на психотерапията. В колективната монография, озаглавена „Ръководство по психотерапия“, един от наставниците на Лозанов, проф. Е. Шаранков, подчертава, че „целите са посочени още в определението за психотерапията: те са лечение и превъзпитание“ (Sharankov, Lozanov et al., 1963, p. 40). В зората на идейното изграждане на методиката Лозанов пояснява: „Цялостната психотерапия включва на едно от първите места възпитанието и превъзпитанието на болния“ (Sharankov, Lozanov et al., 1963, p. 75). В по-късни свои трудове Лозанов говори за „сугестопедичната учебно-възпитателна система“, за това, че сугестопедията трябва да се разглежда „и от гледна точка на нейното високо възпитателно значение“ (Lozanov, 1976). Като вторични резултати от педагогическите експерименти Лозанов и неговите сътрудници посочват възпитателния ефект от сугестопедичното обучение, изразяващ се предимно в намаляване нивата агресия, подобряване на психоклимата в класните стаи, изграждане на естетически вкус, трудови навици, изграждане на социални и нравствени качества и умения.

Един от съществените аспекти в сугестопедичния процес са изявата и развитието на творческия потенциал на учащите се, предпоставки за което са положени както в законите и принципите на сугестопедията, така и в методите и дейностите. В своите анализи изследователите подчертават, че използването на игрови методи, драматизация, различни форми на изкуство, неоценъчното и добронамерено отношение на учителите е предпоставка за освобождаването на психичните задръжки и разгръщане на скритите душевно-духовни заложби и възможности на обучаемите. В този процес определяща е ролята на учителя с неговите качества, нагласи, знания, умения, морални устои, поведение, ценности. Многократно изтъкваното от Лозанов значение на авторитета на учителя е ключово в сугестопедията и се основава именно върху изграждането на възпитателния облик, нивото на възпитаност на учителя, което има въздействащо свойство и е условие за изграждането на доверие, спокойствие, освобождаване на бариерите и от там – повишаване на потенциала за възприемане. Съответно и цялостното излъчване и облик на авторитета оказват своето възпитаващо въздействие. Във връзка със същото са и психичните защити срещу всяко външно вмешателство, или така наречените от Лозанов „антисугестивни бариери“, а именно:

– *емоционална бариера* – характерното за всеки емоционално недоверие към нещо външно, ново, непознато;

– *логична или разсъдъчна* – бариера, отхвърляща всякакво психично въздействие, противоречащо на здравата логика и разумното от гледна точка на личността;

– *етична бариера* – отхвърляща тези въздействия или предложения, противоречащи на етичните, моралните възгледи и ценности на личността (Lozanov, 2005).

Макар и несъзнателни, тези бариери се проявяват и в съзнанието, като в хода на взаимодействието между учител и ученик те имат определящо значение. От това следва, че в концепцията на сугестопедията учителят е не само добре обучен в методиката специалист, но не е необходимо да бъде и човек с висок възпитателен морал. Когато този морал е в съзвучие с използваните методи и дейности, се създава необходима предпоставка за постигане на посочените по-горе възпитателни резултати – нравствени, социални, естетически, трудови, интеркултурни.

От казаното може да се заключи, че част от възпитателните аспекти се съдържат във възпитателното въздействие на учителя и естеството на дейности, взаимодействия и свързаните с тях методи, чрез които се създават условия за изява и развитие на душевно-духовните потенциали на обучавания.

Традиционна възможност за постигане на възпитателни цели е учебното съдържание и разработените за сугестопедичното обучение уроци не правят изключение. Благодатната почва на предмети като история и литература за изграждане на ценности, морални и нравствени възгледи не е пропусната и тук, като се използват и възможностите на драматизацията и оперния рецитал в обучението по математика, география и т.н. Възпитателното въздействие се осъществява още с организацията на физическото пространство, дидактическите табла, мебелировката, за които Лозанов дава специални указания, както и са разработени стандарти за дидактическите пособия, които да отговарят както на дидактическите цели, така и да притежават определени естетически, нравствени, емоционално-психологически характеристики. Тук е може би удачно да се спомене за организацията на сугестопедичния учебен процес, тъй като познаването ѝ дава яснота и относно възпитателните възможности в него. Етапите, през които преминава процесът, са следните:

1. Въведение
2. Концертен сеанс (активен и пасивен)
3. Разработка
4. Представяне на учениците.

В първия етап се представят темата, участниците, целите, разпределят се ролите, изграждат се правилата за общуване. Изграждането на правилата, организацията на средата, определяне на рамките в общуването задават пър-

воначалните етични рамки и социалните умения, отношенията между участниците. Влизането в роли придава необходимата свобода и непринуденост, позволяващи всеки участник да изрази себе си, но също и да съпреживее, преживее, упражни различни емоционални състояния, поведенчески умения, да прояви качества и отношения. В „концертния сеанс“ се представя учебното съдържание, даващо възможност да се вплетат множество възпитателни елементи, като не бива да се пропуска и естетическото въздействие на музикалния съпровод, изразителното четене на учителя, оформлението на учебните пособия. Относно възпитателния характер на концертния сеанс, Гатева (учен с голям принос в сугестопедията) подчертава, че „Естетико-възпитателният, нравствено-възпитателният, мотивиращият и катарзисният ефекти от мелодрамата и рецитала като жанрове на изкуството са в неделимо единство с пряката дидактическа задача“ (Gateva, 1987, p. 41). В етапа „разработка“ се разиграва представеното в „концертния сеанс“ учебно съдържание. Характерни за това са игровите методи, драматизация, танци, рецитал и други форми на изкуство, даващи поле за постигане на социални, нравствени, трудови, морални, интеркултурни, здравни отношения, ролеви модели, поведенчески умения, вплита се съдържание от други предметни области, култури, общности (Balevski, 1976; Gateva, 1987; Petrova, 1987). Етапът „представяне“ дава възможност на обучавания да представи придобитите знания под игрова форма, в роля, като оценяването от учителя се осъществява по нестресиращ, уважителен и съобразен с индивидуалните възможности на ученика начин.

По отношение на сферите здравно и трудово възпитание е добре да се спомене, че те са заложени още в самото начало на прилагането на Сугестопедията в експерименталните училища. Така например Лозанов и екипът му намаляват учебната седмица от шест на пет дни (тогава е била шестдневна учебна седмица), увеличават часовете по изкуство, трудово обучение и физическо възпитание, организират се редовни екскурзии в планината и сред природата (Lozanov, 1976).

Всичко това, наред с уважителното отношение и нагласа от учителя към ученика, създават необходимата възпитателна среда, без която едно класическо сугестопедично обучение не би могло да бъде осъществено.

Заключение

Изведените дотук данни и анализи, както и съпоставяйки личните си впечатления от приложния характер на методиката, сеоткрояват следните съществени изводи. Първият е в подкрепа на тезата за възможността от прилагане на сугестопедията в обучението по предмети, различни от лингвистиката. Не само в предметно направление, но и във възрастово отношение не се отчитат ограничения на методиката. Поради това може да се посочи, че сугестопедията е приложима в различни предметни области, възрастови групи и

културни общности. Тя е приложима (и прилагана) в областта както на формалното, така и на неформалното образование. Може да се заключи, че сугестопедията е приложима в обучението по различни предмети спрямо лица на различни възрасти и в различна учебно-възпитателна среда, в това число детски градини, училища, висши училища, социални услуги, учебни центрове.

От своя страна,, възпитанието, като концепция, е залегнало още в зараждането на методиката и е нейна неделима съставна част, на което нейните създател и екип многократно обръщат внимание. Като отражение на тази концепция са представените по-горе закони и принципи, задаващи етичната, морална, човеколюбива рамка на сугестопедичната методика. В практически план това се отразява в следните насоки:

– възпитаващото въздействие на учителя;

– възпитаващото въздействие в учебното съдържание и средата;

– възпитаващото въздействие на включените дейности, подбора и естеството методите.

Наред с посочените сфери, сугестопедичното обучение отговаря и на основни възпитателни принципи като:

– принципа за хуманност;

– принципа за природосъобразност;

– принципа за културосъобразност;

– принципа за индивидуален подход;

– принципа за формиране на нестандартност (творчество) в мисленето и поведението;

– принципа за формиране на умение за самовъзпитание.

В сугестопедичния процес могат да бъдат разпознати отделните възпитателни направления, като с най-висока честота са нравственото, естетическото, интелектуалното, трудовото, здравното и физическо, интеркултурното. Широката рамка от възможности в изграждането на учебното съдържание и характерната за сугестопедичното обучение междупредметна връзка позволяват да се интегрират и всички останали сфери на възпитанието, за което учителите имат отговорността и свободата да осъществят. Интерес би представлявало и обучение по дисциплини с възпитателно съдържание чрез сугестопедичната методика.

Посоченото дотук повдига редица въпроси относно проучването на възпитателните възможности и ограничения на сугестопедичната методика, за което все още има твърде оскъдни данни. Основните предизвикателства са свързани с подготовката на преподаватели, изготвянето на учебно съдържание и дидактически пособия, организация на учебните пространства според стандартите за сугестопедично обучение. Изведените аспекти на сугестопедията откриват пред педагогическата общност нови изследователски полета. Нейният хуманистичен, комплексен и интегративен характер създава пред-

поставки за проучвания на взаимовръзки с други представители на хуманната и позитивната педагогика, в това число Монтесори, Щайнер, Дънов, Амонашвили, Френе и др. В контекста на съвременните стратегии за приобщаващо образование анализираните в текста данни очертават и възможности за прилагане на Ссугестопедията при работа с деца и възрастни от уязвими групи, включително със специални образователни потребности, емоционални и поведенчески разстройства. Дали ще бъде причислена към групата на иновативните, алтернативните, нетрадиционните методики, е без значение, но по-съществени са нейните приноси, приложимост, резултатност, разпространение, признание в областите на педагогиката и психологията както на родното, така и на международното поле. Изследваните и неизследваните възможности на сугестопедията я поставят във фокуса на научния интерес, но и повдигат въпроса за нейното развитие включително в подготовката на педагогическите специалисти като учебна дисциплина, специалност във висшите училища.

БЕЛЕЖКИ

1. ЮНЕСКО. 1978. Заключение и препоръки на Международната Еекспертна Ггрупа от учени от цял свят, назначена от ЮНЕСКО за проучване на сугестопедията в София, България, през 1978 година. Available from: https://suggestology.org/unesco/ [Viewed 2025-10-20].

ЛИТЕРАТУРА

Балевски, Р. (1976). Психофизиологични аспекти на сугестопедичната учебна система. *Проблеми на комунистическото възпитание*, (12).

Гатева, Е. (1982). *Глобализирано художествено изграждане на сугестопедичния учебен процес*. София: Научноизследователски институт по сугестология.

Гатева, Е. (1985). *Взаимодействие между говорните и музикалните интонации при усвояване на ново учебно съдържание*. Дисертация. София.

Гатева, Е. (1987а). Методики на приложение на сугестопедичното изкуство в различни учебни дисциплини. *Сугестология и развитие на личността*.

Гатева, Е. (1987б). Преподаване на ново учебно съдържание чрез мелодрама и рецитал. *Сугестология и обучение*.

Даскалова, З. (1976). *Математика. Учебно пособие*. София.

Даскалова, З. (1983). *Усвояване на нов материал от учениците в началните класове и реализация на математическите им знания при въздействието на форми на сугестопедичното изкуство*. Дисертация. София.

Илчева, Ю. (2013). Сугестопедията като съчетание от традиции и новация в обучението по физика. *Годишник на Минно-геоложкия университет Св. Иван Рилски, 56.*

Лазарова, М., Димитрова, Х. (2022). Сугестопедичното обучение предпоставка за разгръщане на потенциала на детето в съвременното предучилищно образование. *Класическа сугестопедия,* 3.

Лозанов, Г. (1971). *Сугестология*. София: Наука и изкуство.

Лозанов, Г. (1973). *Основи на сугестологията.* Наука и изкуство.

Лозанов, Г. (1975). Сугестопедията в началното училище. *Сугестология и Сугестопедия, 2*(75), 1 – 13.

Лозанов, Г. (1976). Сугестопедичната учебна система в експерименталните училища. *В: Проблеми на комунистическото възпитание,* 12.

Лозанов, Г. (1987). Цялостността на личността при сугестопедичното обучение. *Сугестология и обучение.*

Лозанов, Г. (2005). *Сугестопедия и десугестивно обучение*. Университетско издателство.

Лозанов, Г., Ангушев, Г., Димитрова, Х. и др., (1975). *Изобразително изкуство. Ръководство за учители*. Народна просвета.

Лозанов, Г., Ангушев, Г., Шекерджийска, С. (1975). *Физическо възпитание. Ръководство за учители*. Народна просвета.

Лозанов, Г., Ангушев, Г., Червенякова и др. (1975). *Родинознание. Ръководство за учителя за първи клас на единните средни политехнически училища*. Народна просвета.

Лозанов, Г., Гарабедова, В., Гатева, Е. (1983). *Експериментално помагало по география за 4. клас на сугестопедичните училища*. София.

Падарева, М., Думева, З. (1982). *Родинознание*. *Учебник за 3. клас на експерименталните сугестопедични училища.* София: Научноизследователски институт по сугестология.

Пеев, И., Бодурова, В. (2021). Възможности за приложение на сугестопедията за формиране и развитие на комуникативните умения и управленската култура на морските командни кадри като фактор за безопасността на корабоплаването през XXI век. *Класическа сугестопедия, 1*.

Шаранков, Ем., Лозанов, Г., Петров, Ив. (1963). *Ръководство по психотерапия.* Медицина и физкултура.

Bergovist, A. (1987). *Small Report about Implementing Suggestopedia in Typing.* Kliment Ohridski.

Gateva, E. (1991). *Development of the Potential Creative Talents of the Personality Trough Suggestopedia.* Stiftelsen Pedagogisk Utveckling.

Ilpola-Hani, P. (1991*). An Application of the Semantic Differential for Evaluating Junior Secondary School Pupils' Attitudes to Suggestopedia and its Elements in Kiiminki, Finland.* Stiftelsen Pedagogisk Utveckling.

Kellam L. (1991). *Suggestopedic Teaching in a Prison.* Stiftelsen Pedagogisk Utveckling.
Lozanov, G. (2009). *Suggestopedia/Rezervopedia*. St. Kliment Ohridski University.
Pino, I. & Zschaeck, I. (1991). *The Method of dr. Georgi Lozanov and Academic Performance in Biology in the 6th Grade of the Elementary School*. Stiftelsen Pedagogisk Utveckling.

REFERENCES

Balevski, P. (1976). Psikhofiziologichni aspekti na sugestopedichnata uchebna sistema. *Problemi na komunisticheskoto vaspitanie*, (12).
Daskalova, Z. (1976). *Matematika. Uchebno posobie*. Sofia.
Daskalova, Z. (1983). *Usvoyavane na nov material ot uchenitsite v nachalnite klasove i realizatsiya na matematicheskite im znaniya pri vazdeystvieto na formi na sugestopedichnoto izkustvo.* Disertatsiya. Sofia.
Gateva, E. (1982). *Globalizirano khudezhestveno izgrazhdane na sugestopedichniya ucheben protses.* Sofia: Nauchno-izsledovatelski institut po sugestologiya.
Gateva, E. (1985). *Vzaimodeystvie mezhdu govorite i muzikalnite intonatsii pri usvoyavane na novo uchebno sadarzhanie.* Sofia.
Gateva, E. (1987a). Metodiki na prilozhenie na sugestopedichnoto izkustvo v razlichni uchebni distsiplini. *Sugestologiya i razvitie na lichnostta.*
Gateva, E. (1987b). Prepodavane na novo uchebno sadarzhanie chrez melodrama i retsital. *Sugestologiya i obuchenie.*
Ilcheva, Yu. (2013). Sugestopediyata kato sachetanie ot traditsii i novatsiya v obuchenieto po fizika. *Godishnik na Minno-Geolozhkiya Universitet Sv. Ivan Rilski, 56,* (IV).
Lazarova, M., Dimitrova, H. (2022). Sugestopedichnoto obuchenie – predpostavka za razgrastane na potentsiala na deteto v savremennoto preduchilishtno obrazovanie. *Klasicheska sugestopediya.* 3.
Lozanov, G. (2005). *Sugestopediya i desugestivno obuchenie.* Universitetsko izdatelstvo.
Lozanov, G., Angushev, G., Chervenyakova et al. (1975). *Rodinoznanie. Rakovodstvo za uchitelya za parvi klas na edinnite sredni politekhnicheski uchilishta.* Sofia.
Lozanov, G., Angushev, G., Dimitrova, H. et al. (1975). *Izobrazitelno izkustvo. Rakovodstvo za uchiteli.* Sofia.
Lozanov, G., Angushev, G., Shekerdzhiyka, S. (1975). *Fizichesko vaspitanie. Rakovodstvo za uchiteli.* Sofia& Narodna prosveta.
Lozanov, G. (1971). *Sugestologiya.* Sofia. Nauka i izkustvo.
Lozanov, G. (1973). Osnovi na sugestologiyata. *Problemi na sugestologiyata.*

Sbornik ot 1-vi mezhdunaroden simpozium po problemi na sugestologiyata. Nauka i izkustvo.
Lozanov, G. (1975). Sugestopediyata v nachalnoto uchilishte. *Sugestologiya i Sugestopediya,* (2), 1 – 13.
Lozanov, G. (1976). Sugestopedichnata uchebna sistema v eksperimentalnite uchilishta. *Problemi na komunisticheskoto vaspitanie,* 12.
Lozanov, G. (1987). Tselostnostta na lichnostta pri sugestopedichnoto obuchenie. *Sugestologiya i obuchenie.*
Lozanov, G., Garabedova, V., Gateva, E. (1983). *Eksperimentalno pomagalo po geografiya za 4. klas na sugestopedichnite uchilishta.* Sofia.
Padareva, M. & Dumeva, Z. (1982). *Rodinoznanie. Uchebnik za 3. klas na eksperimentalnite sugestopedichni uchilishta.* Sofia.
Peev, I. & Bodurova, V. (2021). Vazmozhnosti za prilozhenie na sugestopediyata za formirane i razvitie na komunikativnite umeniya i upravlenskata kultura na morskite komandni kadri kato faktor za bezopasnostta na koraboplavaneto prez XXI vek. (Inovatsii v morsko obrazovanie na badeshteto). *Klasicheska sugestopediya*, (1).

APPLIED AND EDUCATIONAL ASPECTS OF SUGGESTOPEDIA

Abstract. The study draws attention to Suggestopedia and its potential in various areas of education and upbringing. At present, Suggestopedia is primarily popular in the field of language learning; however, this text focuses on its application across different subject areas and educational settings. Based on the analysis of literary sources, the paper outlines both the potential opportunities and fields of application that encompass a wide range of school subjects and learning environments, while also specifically revealing the educational and formative aspects embedded and implemented throughout the suggestopedic learning process.

Keywords: suggestopedia; suggestopedic teaching; education

✉ **Dr. Aleksandar Ranev, Assoc. Prof.**
ORCID iD: 0000-0002-7818-2196
WoS Researcher ID: AFA-5355-2022
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: a.ranev@fppse.uni-sofia.bg